

स्वनिगःया

संस्कृति, जाति व इतिहासया दुवाला

नाति महर्जन

स्वनिगःया

संस्कृति, जाति व इतिहासया दुवाला

नाति महर्जन

ने.सं. १११७

पाहाँचःन्हे, चिल्ला

सफू	:	स्वनिगःया संस्कृति, जाति व इतिहासया दुवाला
विधा	:	इतिहास
चवमि	:	नाति महर्जन
पिकाक	:	चवमि
ब्याक्कं बां	:	चवमियाके
पिथना	:	ने.सं. १११७, पाहाँचःहे (२०५३ चैत्र)
थानागु ल्या	:	द्वःछि
द्यबः किपाः	:	राजभाइ सुवाल
ग्वाहालि	:	अनूप सिं सुवाल
कम्प्यूटर ज्या	:	स्टार कम्प्यूटर सर्भिस, भोताहिति, यें
थाकू	:	विश्वभूमि प्रेस, भोताहिति, यें
मू	:	१०/- (भित्तका)

(Swaniga Ya Sanskriti, Jati wa Itihasaya Duwala,
Historical brief of Kathmandu,
 Nati Maharjan)

छत्वाःचा

ईतिहासया प्राविधिक भासं धायेबलय् ध्व सफूयात इतिहास नां विइ मछिने फु । सखे इतिहासया प्राविधिक भासं ध्वइत 'वंशावली' धाये छिने फु ।

ध्व सफुतिइ प्राविधिककथं पूबंके माःगु इतिहासया छुं ब्व मदु । ल्ह्ययातःगु प्रमाण मदु, पाद टिप्पणी मदु, निम्हम्ह इतिहासकारतय् धापू नं मदु, आलोचना नं मदु । छायाकि ध्व सफु तःतःपंगु सफुतय् चाकःलिं तयाः च्वइपिं इतिहासकारतय्सं थें च्वःगु मखु । ध्वला नुगलय् स्याःचाः दासि बयेकाः, तथ्ययात तर्क कने मसयाः हिमहि चायाः, सत्ययात ज्युताःछि नुगलय् बायेकाः थ्यं मध्यं च्ययेदंया वैशय् थःम्हं खनागु सत्य लिपिवद्ध यानायंकेगु सद्इच्छा तयादीम्ह बयोवृद्ध नाति महर्जनं च्वयद्दीगु सफू खः ।

नाति महर्जनं ज्युताःछि खंकादीगु, थम्हं सःथें यान्नीदीगु, थःम्हं बाःचाःगु, थःत ताःगु, थःत मयःगु सकतां सःथें मसःथें प्वंकादीगु दु । व, छम्ह बयोवृद्धया ज्युताःछिया अनुभव, वय्कलं खंकादीगु सत्य, लुइकादीगु तथ्य, वियादीगु तर्क न्हू पुस्ताया लागिं शिक्षा जुइगु तायेका ।

धाइ, थःगु इतिहास थःम्हं च्वयेमाः । अयनं नेवाःतय्गु इतिहास न्हयावलंय् गैर नेवाःतय्सं च्वयाः वन । अले नेवाः समाजया वंगु कालया गलत अनुमानया हुनिखं वर्तमान विकृत जुजुं वन । व, नाति महर्जनं थौया विकृति व भिगःया संस्कृतियात दुग्यंका वालाः स्वयादीगु दु । स्वनिगःया किराँत काल तकयात इतिहासया गर्भ त्वपुनाः छ्युउँगु काल (Dark Age) य् थुनाविइ धुंकल । अयनं नाति महर्जनं थःगु पुर्खा वियाथकूगु परम्परा, संस्कृति, ज्वलँत क्यतु क्यलाः छ्युउँगु कालय् जः ह्वलेत कुतः यानादीगु दु । नेवाःतय् मनस्थिति व नेवाः समाजय् बायावःगु भूतय् स्वायेगु कुतलय्

नेवाः जुयावपिं सकलें जातितय् आगं प्वलाः कतःयात व्वत्यले न्ह्यः थःत म्हसीकेत आह्वान यायेभनं नेवाः सकलें छ्वाः यायेगु कुल् यानादीगु दु । ल्याय्म्ह कालय् ज्यापु जातिया लागिं वय्कलं वाःचायेका दीगु स्याःचाः व यानादीगु संघर्ष क्यनादीगु दु । थ्व सकतां सकसियां लागिं मनन योग्य जू । विशेष ला जिं थजिपिनि नापया संगतं तःतःपंगु सफूत व्वनेगु व दँ बदैं तक छगू हे क्लासय् अध्ययन यायेगु सिबें आपालं ज्ञान बी धैगु तथ्य थुइकागु दु । थ्व सफू, ख्युउँगु कालय (Dark Age) य् दुहाँ वनेत इच्छुकपिनि लागिं छुं मखुसां चीचाप्वाःगु सिइताः मत (Candle) सां सावित जुइगु तायेका ।

व, विशेष यानाः ज्यापु जातिया अशिक्षा व मदुगु एकताया लागिं चिन्तित जुयादीम्ह वय्कः नेवाः छ्वाः जुइमफुगु खँय् नं चिन्तित । राजनैतिकं प्रहारं नेवाः समाज मर्माहत जूगु तायेकादीम्ह वय्कलं ज्यापु जातिया विकासयात कयाः च्यूताः मकासे ज्यापु जाति व संस्कृतिया नामय् राजनीति याइपिन्त थ्व सफुतिं ल्वाप्पा नकादीगु दु ।

जितः गर्व ताः, थःगु छ्यालव्याल जुयाच्चंगु तथ्य, तर्क दसु व दसीतय्त् छथाय् हे माः हनेगु जिम्मा वय्कलं जितः वियादिल । वय्कःया इच्छायात सःथें मसःथें सफूया रूप ला बी धुनागु दु । अयनं थ्व ज्यां न जि लुदने फत, न वय्कलं हे कने गाःनिगु तायेकादिल । अझं नं वय्कःयाके उत्पिदनत दनि । अझं नं थ्वज्वःगु मौका जितः चूलायेमा । वय्कः ताः आयु म्वायेमा, थ्व नेवाः समाजया इतिहास अझं उला थके फयेमा । भित्तुना ।

अनूप सिंह सुवाल

प्रतिक्रियाया लागिं

पो.ब.नं. १२२८

काठमाडौं पोष्ट अफिस

यें, नेपाः

धलः पौ

<u>ल्याः</u>	<u>नां धलः</u>	<u>पौ ल्याः</u>
१.	संस्कृतिया बारे संक्षिप्त	१
२.	नेपाल खँग्वः	२
३.	जात्राया औचित्य व ज्यापुत	३
४.	ज्यापुत व स्वनिगःया शहरत	५
५.	स्वनिगःया बाजंत व आदि बाजं	७
६.	रीति व्यवहार	९
७.	स्वनिगःया आदि जात व मेमेगु जातिया धर्म	११
८.	स्वनिगल्य सु गबलय दुहाँ वल ?	१४
९.	स्वनिगल्य धिमे थाइगु थाय्त	१९
१०.	यँ देशय्	२१
११.	ज्यापुतय्सं मथुइकुसें मगाःगु खँ	२२
१२.	जिगु डायरी	२७

संस्कृतिया बारे संक्षिप्त

नेपालय आपालं संस्कृतित दु, संस्कृति धायेवलय सुसंस्कृति, शुद्ध व्यवहार, शुभ कामना, सुसंगति धैगु ला मानवताया सुधारया व्यवहार हे जुल । अयनं, मानवतायात हानि यानाचवंगु संस्कृति थन यक्वं दु । थ्वज्वःगु कुसंस्कृति कुव्यवहार, कुरितिं यानाः नं भी नेवाःत थाहाँ वये मफयाचवंगु खः । गुगुं नं संस्कृति धैगु ईयात त्वयेक दयेकातःगु पक्का नं खयेफु । तर समय सापेक्षकथं छुं ई तक त्वःसां ई पाःलिसे संस्कृति नं मत्वयावनेफु । ईकथं हिलावने मसल धायेवं उन्नति पाखे मवसं अवनति पाखे यंकाबी । थ्वज्वःगु अवस्थाय् पुलांगु संस्कृति धकाः घयेपुनाः जुइगु माकलं सीम्ह मचा प्यात्या प्यात्या वंक ज्वनाजू थें जक जुइफु । नेपालय संस्कृतित यक्व हे दु । आपालं यानाः नेपाःमितय् संस्कृतिं यानाः छें वुं हें फुकाः विस्युं वनाच्चपिं नं यक्व खनाचवनागु दु । थ्व खँ आपासिनं वाः नं चाः ।

नेपाःमितय्सं वांलाक बालास्वःसा खनी । थ्वज्वःगु छें वुं हे सुचुकावीगु संस्कृतियात भीसं छु धायेगु ? भीगु थ्व यें देशय् हनुमान ध्वाखा न्ह्यःने देगलय् छगू कामाशक्ति ब्यनाः तयातःगु वांलाः धायेगु लाकि वांमलाः धायेगु ? थ्वज्वःगु कामशक्ति ब्यनातःगुया हुनि नं भीसं थुइके सीकेमाः ।

नेपालय् थौंकन्हय् संस्कृतियात ल्यंकातयेगु बारे आपालं चर्चा जुयाचवंगु दु । धाये माःगु छता खँ- गुगुं संस्कृतिं यानाः नेवाःतय्सं दे त्वःताः छें त्वःताः विस्युं जुयाचवंगु दु, अज्वःगु छें वुं चुइकीगु संस्कृति नं न्हंकाछ्ववये फयेमाः ।

यें शहरयात छक्वः स्वये । अझ, ज्यापु समुदाय दुने स्वये । थ्व हे संस्कृतिं यानाः गुलिख्यय् ज्यापुत देसं बिस्थापित जुजुं वनाचवंगु दु । मुख्य यानाः थ्व स्वनिगलय् संस्कृति धकाः व्यवहार हनाचवपिं ला ज्यापुत हे खः । अयनं यें देशय् च्वपिं ज्यापुतय्सं छक्वः लाग्वाराया मिखाँ जक मखुकि नुगः मिखां स्वयाः छु गथे गनं वःगु संस्कृति धैगु थुइके हथाये जुइ धुंकल । □

नेपाल खँग्व

नेपाल खँग्वःयात कयाः थौं तक नं बिद्वानतय् दथुइ बिबाद दनि । थुकियात कयाः अभ्रं नं आपालं अनुसन्धान याये ल्यं दनि । विद्वानतय् थी थी तर्क मध्येय् नेपाःया मां भाषं नेपाल खँग्वः वःगु धयाच्वंगु दुसा गुलिसियां जातिपाखें नामाकरण जूगु तर्क वियाच्वंगु दु ।

तर्कतय् दथुइ नं 'ने' ऋषिं तपस्या याःगु भूमि जूगुलिं नेपाः नां च्वंवःगु धाःसा नालाकाये थाकु । छाय्धाःसा 'ने' नांयाम्ह ऋषिं तपस्या याःये सिवें न्ह्यः हे थन मनूतय् वसोवास शुरू जइ धुकूगु जुइमाः । दकलंय् न्हापां थ्व भूमिइ 'ने' वःगु खयेफैमखु । लः पिहाँ वनस्गु मुहान ला न्याथाय् चायेकातःगु आःतकं हे ल्यं दनि । लः मदये धुंका थन मंगोल जातिया मनूत वयाः च्वंवःगु खनेदु । थुमित नेक्पा व नेड्वां धाइ । थ्व हे नामं नेपाल जूवंगु यच्चुक्क सी दु । नेवाःयात सेसाङ्ग नं धाः, भावो नं धाः, अभ्र महर्जन नं धाः । उपत्यकाया आदीवासी ज्यापुतपाखें न्ह्यानाच्वंगु थ्व स्वनिगःया संसारया नेवाःतपाखें नेपाः नां छूगु धकाः यच्चुक्क सी दयेकं नं इतिहासकारतय्सं वाखँतय्त वेवेक्वयेकाः यंकूगु अजू चायापु ।

जात्राया औचित्य व ज्यापुत

आःतक खनाच्चनागु मध्यय् रथ जात्रा, यल करुणामयया खः । रथ जात्राय् मनोरञ्जन सिवें मेगु छुं हे उपलब्धि खने मदु । थ्व जात्रां नेवाः मात्रयात क्वत यंकाच्चंगु बाहेक थत यंकाच्चंगु खनेमदु । थ्व जात्रां नेवाः दाजुकिजायात ल्वाका जक च्वंगु दु । थ्व जात्राय् आपालं घाःपा जुयाः ज्यान तक नं वनाच्चंगु हे दु । बुंगःद्यःया जात्राया घःलं क्यलाः गुलि घाःपाः जुयाः ज्यान तक नं वनाच्चंगु दु । अथे हे कुमारी रथं, जन वाहा द्यः रथं नं उलि हे ज्यान कायेधुंकल । थ्व जात्रां नेवाःतय्त फाइदा जूगु छुं खने मदु ।

थ्व जात्रात धैगु जुजुपिनि म्हगस म्हंगुयात कयाः नं दयेकातःगु खने दु । कलाः सीगु पीडां नं दयेकातैगु, कलाःया खँ न्यनाः नं दयेकातैगु । थ्वज्वःगु दक्व खँयात कयाः झीपिं ब्वाय् जुइत भतीचा विचाः यायेमाः थें च्वं । गथेकी, यें देशय् छम्ह जुजुया किलागलय् कलाः छम्ह तयातःगु जुयाच्चन । कुमारी सालीगु धाःसा थःने व क्वःनेय् जक जुयाच्चन । जुजुया कलाःया कुमारी साःगु स्वये मखंगु जुयाच्चन । कलाःया ध्याचू न्यनाः जुजुं आवंली थ्व किलागलं नं रथ सायेकावी धकाः किलागलं नं नानीचा याः धकाः रथ सायेकाविल । थ्वज्वःगु संस्कृतियात नं झीसं छाया हनाः वयाच्चन खः, मस्यु ।

पच्चीस सय वर्ष न्हयः हे झी यलम्बर आज्ञां यें दे धकाः नामाकरण यानातये धुंकुगु ला खः मखु धैगु विचाः यानाः स्वःसा ला मसीगु खं हे मखु । अय् नं थ्वज्वःगु झीत जुयावयाच्चंगु महत्वपूर्ण ज्याखँयात विचाः यानाः स्वयेगु

विचारधारा झीके कम हे जक दु । झीगु नेपा, झी च्वनागु त्वा:बाहा थौ वया:
छु जुयाच्चंगु दु ले धका: ध्यान तया: स्वयेवल्य् व फुक्क बांलाना च्वंगु लाकि
बां मलाना: वयाच्चन धैगु विचा: याना: स्व:सा वांलाक थुइ ।

झी ज्यापुतय् जिमिगु त्वा: धायेगु छगू चलन दु । तर मेपिनि सुं
जातितय्सं जिमिगु त्वा: धका: दावी याना मच्चं । मेपिं जातितय्सं थ: गन
च्चन, व हे त्वा:या दावि याइ । झी ज्यापुतय् अथे मखु । जिपिं थंवहिमि,
जिपिं क्वा:बाहामि, जिपिं वंलाछिमि धका: दावि याना: जुयाच्चनि । मेपिं सुयां
अथे धाये म्वा: । ज्यापुतय्सं जक छाया थथे धाये मा:गु धायेवल्य् जिं
स्वयेला जिमिगु त्वा: धयाजूगुया अर्थ थ्व ख:कि वथासय् ज्यापुया समूह दै ।
अले उमि थ्व स्वनिगलय् दुहाँ व:वल्य् ज्वनाव:गु धिमय् बाजँ मुख्य रुपं मानय्
यायेगु चलन छगू दु । व संस्कृति न्ह्याकेत छुँ पासापिनि समूह छगू माल ।
थ:हे साखै दाजुकिजा जक मखु मेपिं नं पासा कया: व धिमे थायेगुली मद्दत
जूवनी । अले अन छगू संस्कृति नीस्वन । अले व हे त्वा:यात ज्यापूतय्सं
जिमिगु त्वा: धायेगु चलन जुयाच्चंगु ख: ।

ज्यापुत व स्वनिगःया शहरत

स्वनिलय् न्हापांगु खुसी दुहाँ वःम्ह नेवाः ला ज्यापु हे खत । गोपाल व महिषपालया सन्तानया दावेदार धाःसा खने मदु , यद्यपि सापू, मेपू धकाः थःगु अस्तित्व ज्वनाच्चंपिं ज्यापुत थौतक नं ल्यंदनि । किराँती अस्तित्व कथं बंघलय् प्रतिमा तयातःम्ह यलम्बर जुजुयात पुज्यानाच्चंपिं महर्जनत थौतक नं ल्यं दनि । यलम्बरया नामं यें दे जूगु थ्व शहरय् लिच्छवि राजा गुणकामदेवं खोना बां लुइक दे दयेकूगुलिं थ्व देया नां कान्तिपूर तल । वयांलि छमा हे सिमां मरू सतः दयेके धुंकाः थ्व शहरयात काठमाडौं धयाविल ।

यलया नां यलम्बरपाखें हे च्वं वःगु जुल । लिपा, ललिता नांया ज्यापुं घाँय् लः वं बलय् बुँइ छथ्वः मस्तय्सं बुँइचिया पा, तुति त्वः थुथुं छगू तुन्थी वां छ्याच्चंगु, व बुँइचा हाकनं ब्वयावंगु खनाः साप हे अजू चायाः राजायात कं वन । मारगिं थियाच्चंम्ह राजा उघिमय ललितानापं व तुन्थी वन । जुजु व तुन्थी म्वः ल्हुइ धुंकाः जुजुया ल्वय् लन । जुजु लय्तायाः ललितायात छुं फवनेत धाःबलय् वं धन सम्पत्ति मखु यल देयात २२ गू त्वाः तयाः बांलाक दयेकाविइवं गाःगु विन्ति यात । व हे ललिता ज्यापुया इच्छाकथं दयेकूगु शहर जूगुलिं यल देया नां ललितपुर च्वं वंगु बाखें दु । खुकुं लुइक दयेकातःगु दे जूगुलिं ख्वप नां छुनातःगु देयात थौकन्हय् भक्तपुर धयाच्चंगु दु ।

नङ्सा नगर व विशाल नगर नां धाइगु नक्सालया नं थःगु हे बाखं दु । गरीवम्ह काय् नं इहिपा यानाहःम्ह न्हूम्ह भम्चाया चान्हय् प्वाः स्यात खनी ।

गन फाये गन .. जुयाः अन्त्यय् सुथय् वनाः स्वः वंबलय् लुँ जुयाच्चंगु खनाः
 वं न्हिन्हं अथे यात खनी । उपिं तःमि जुयावःगु खनाः जःलाखःलात अजू
 चाल । लिपा लःकाः वं वं थ्व पोल पिहाँ नं वल । अले ला सकलें अग्निशालाय्
 वनीगु जुल, व सकलें धनी जुल । अय्नं छज्वः गरिवतय्सं धाःसा अथे मयाःगु
 जुयाच्चन । भाःतम्हेस्यां कलाम्हेसित अग्निशालाय् मवनेत पनातःगु जुयाच्चन ।
 तःमितय्गु देशय् चवने मफयाः निम्हतिपु दे त्वःतावंगु जुयाच्चन । वं वं
 धर्मस्थली थ्यने धुंकाः लिफः स्वयाः कलाःयात दे क्यंबलय् खिं लुँ जुयाः तःमि
 जूगु दे छगूलिं च्यानाच्चन । व हे निम्हतिपु च्वंगु थाय् जूगुलिं व थाय्
 धर्मस्थली जूगु जुल धैगु दु । थ्व बाखं यें देयात काठमाडौं धाये सिवें न्हापाया
 खःसा जक सत्यता दयेफुगु आधार दु ।

स्वनिगःया वाजंत व आदि वाजं

ज्यापुतय्सं सिवें थ्व धिमे थायेगु चलन मेपिं सुयां नं मयाः । थ्व स्वनिगल्य सु न्हापा लाक्क दुहाँ वल धैगुया नं थ्व छगू तःधंगु प्रमाण जू वः । ज्यापुतय् ब्यवहार याइवल्य् बूसानिसें सीवल्य् तकं उमित मेगु जातिया ग्वाहालि म्वाः । मेपिं जातियात धाःसा ज्यापुत मदयेकं मगाः । ज्यापुतय् इहिपाः याइवल्य् थःगु हे वाजं थाइ । कय्तापुजा याइवल्य् थकालिं पुज्याइ । बज्राचार्य तैगु चलन न्हूगु चलन खः । ज्यापुतय् छें दनीबल्य् नं थःम्हं हे अपा छी । थःम्हं हें छें दयेकी । नयेगु खँय् नं थःम्हं हे वुँज्या याइ । वास्तवय् नं थ्व ज्यापुत आदिवासी खःगुया प्रमाणत खः ।

गनतक दापा बाजंया खँ दु थ्व दापा वाजं झीगु धिमे थें आदि संस्कृतिया मखु । झीसं धयाच्चनागु दु, हालाच्चनागु दु । अयनं दापायात झीगु थें हे भाःपिया च्वनागु नं दु । आखिरय् थ्व दापा वाजं धैगु ला यक्व हे लिपा तिनि वःगु धैगु ला सी हे दु । मुख्य यानाः थ्व वाजनय् म्ये हालीगु हिन्दि म्ये जुयाच्चंगु दु । थौतक नं झी ज्यापुतय्सं थ्वइत देसि खिं, देसि दापा धया हे च्वनागु दु । थ्वज्वःगु खँपात नं झीसं थुइके माः । दापा बाजं भारतं वःगु यच्चुक हे सी दु । मल्ल कालय् दुहाँ वःगु थ्व बाजं थन द्यः ब्रम्हुतय्सं ज्वनावःगु धैगु सीदु । थ्वकिया बःचा धंगु दसु ब्वये । न्हापा खः प्याखं धैगु दु । थ्व खः प्याखनय् छुं छुं ग्वाहालि याः वइम्ह द्यः ब्रम्हुत खना । न्ह्यैपूगु खँला खः ज्वनाः वःपिसं थ्व प्याखँया च्यूताः मकाये धुङ्कल, ज्यापुतय्सं धाःसा त्वःते फूगु मदुनि । थ्व खँ थन न्ह्यथनागु हुनी छु संस्कृति गनं हःगु थुइकेगु कुतः जक खः ।

थन न्हापा डम्फु थायेगु छगू चलन दूगु खः । तर व डम्फुया व्यवहार
धाःसा तनावन धाःसां जिल ।

थवहिलय् लमपा प्वंगा धैगु छगू बाजँ दु । थ्व बाजँ थंवहि पःमाय्तय्गु
जुयाच्चन । व बाजँ लिपा जू लिसे थंवहि ज्यापुतय्त ज्वंकल । आः वयाः
ज्यापु व पःमाय्त ल्वापु जुयाः पःमाय्तय् थासय् हे वां छवयाविल । थंवहि
पःमाय् धैपिं लंकां वःपिं धैगु सी दु ।

धाः बाजँ शाक्यतय्सं ज्वनावःगु खनेदु । धाः बाजँयात धाइ दुँ दुवि
वाजा धाइ । थ्व बाजँ नं स्वनिगःया आदि कालया बाजँ मखु ।

नाय्खिं बाजँ नाप सतीपिं नाय्तय्गु व्यवहारयात कयाः विचाः यानास्वये ।
मुख्य यानाः उमि नाय्खिं धाइ । नेपाःया लागिं छुं वांलाःगु वा वांमलाःगु छुं
ज्याया लागि नाय्खिं च्वयेकाः वयाच्चंगु दु । थ्व नं न्हापाया संस्कृतिइ धकाः
न्ह्यागुं प्वःचिनाः जुयाच्चपिसं थ्व नाय्खिं च्वयेकेगु ज्या नं न्ह्याकाच्चने
माःगु खः । अय्ं रेडियो वःसेलि दिनावन । न्ह्यागुं परिस्थितिं हे दयेकी,
परिस्थितिं हे मदयेकाछ्वइ ।

भारतं हःगु तमल बाजं नेवाःतय् हरेक जातं थाः । आःला थ्व नं वुलुहुँ
तनावने धुंकल ।

रीति व्यवहार

ज्यापु जातिया व्यवहारत छकः दुवालास्वये । ज्यापुतयसं मदिकक यानाच्वंगु व्यवहार कयता पुजा नं खः । ध्व कयतापुजा किरातिकाल तक यानावयाच्वंगु खने महु थें च्वं । खतुं ध्व थथे हे धाये थाकुनि ।

वःलाः वनेगु खँय् स्वनिगःया ज्यापुतय् मध्यय् यें देया ज्यापुतय् जक वःलाः वनेगु चलन दु, मेपिनि महु । न्हापा, ध्व ज्यापुतय् वुंज्या यक्व दूबलय् वःलाः वनेमालाः साप हे दुःख फये माले धुंकल । थौकन्हय् वुंज्या मदूगुलिं जक उलि थाकु मजूगु खः । यल ख्वपया ज्यापुतय् वःलाः वने म्वाः । यमि ज्यापुतय् जक छाया वनेमाःगु खः । ध्व धाःसा थुइके मफुनि । खतुं यें देया ज्यापुत जक वःलाः वन धकाः च्वं बरदान वियाहल धकाः क्यनेगु नं छुं महु । छुं हे फाइदा मदुगु ज्या छाया यानाच्वन धकाः नं विचाः, छलफल यानास्वयेगु झी चलन नं महु ।

द्यगुपुजा छाया यानावयाच्वना धैगु छकः विचाः यानास्वये । द्यगुपुजा नं ज्यापुतयसं गुलि हनावयाच्वन, उलि मेगु जातितयसं हंगु खने महु । ध्व द्यगुपुजा आदि कालनिसें न्ह्याकावयाच्वंगु व्यवहार खनेदु । चैत वैशाख वलकि वा फय् वै । उगु जमानाय् छँ हे महु धाःसां मपाः । छँ हे दःसां नं सुपौया छँ । वाफय् वयाः पौ पुइकिगु, सिमा क्वदलीगु, न न्याइगु, मलः जुनाः गनं गनं मनू नं सिइगु, वा वयाः छँ वुं हे चुइकायंकिगु, छेरावतिं कयाः मनू आपालं सीगु । ध्वज्वःगु हे उपद्रवं भयभित मजुइमा धकाः देसं पिने वनाः मुर्ति मदूगु ल्वहं थापना यानाः प्रार्थना यानाः वयाच्वंगु खने दु । अयनं

न्ह्याक्व हे प्रार्थना या:सां नं , न्ह्याक्व हे ख्व:सां नं प्रकृतिं धा:सा सुइतं
 त्व:ती मखु । थौकन्ह्य् ला द्यगु पुजा नांया जक जुइधुंकल । वस: ब्वयेगु व
 भ्वय् नयेगु व्यवहार जुइ धुंकल । झीसं अनुमान यायेफुकि थन न्हापा थ्व
 स्वनिगल्य् छुं नं द्य:या मुर्ति पुजा यायेगु चलन मदु । प्रकृतिया छुं रुप मदु
 , उकिं दुगु द्य: धका: खालि ल्वहँ थना: जक पुज्यानाच्चंगु खनेदु । छुं नं मुर्ति
 दयेका: पूज्याना: वयाच्चंगु छुं हे खनेमदु । थ्व दुगु द्य:, द्यगु पुजाय् दुगुचा
 स्याना: नयावया च्वना ख:सां द्यगु पुजा भ्वय् नयेगु व वस: ब्वयेत जक वनेगु
 थाय् धा:सा मखु ।

स्वनिगःया आदि जात व मेमेगु जातिया धर्म

यें देशय् दुपिं थीथी जातित मध्यय् छताजि द्यःलांत दु । थुमित मातंगिनि नं धाः । थुमि छताजि अजिवया परम्परा दु । थुमिसं बू अपां छें दयेके मज्यू, आयपां पलिं ची मज्यू, लुँ तिसां ती मज्यू । थुमि सीम्हय्स्या छ्वासलय् वाइगु कायेगु अधिकार दु । मसान घाटय् सीम्ह यंकीबलय् कर कायेगु छगू चलन नं दु । राणाकालय् थुमित राहु नकीगु चलन दूगु । थुमित धौ भ्यतगय् अय्लाः तयाः ला नकीगु, त्वंकीगु । थ्व द्यःलांतय्त थिल धायेवं लः कायेमाःगु चलन दु । थ्वज्वःगु अमानविय संस्कृति नं थ्व नेपाः गालय् दु । ग्रहणं ज्वनीबलय् गंकि फ्वं वइवलय् थुमित वसः वियाछ्वयेगु चलन दु । द्यःया थाय् धाःसा न्ह्यागुं थ्यूसां नयेज्यू । थ्व छु धायेगु खः ? थ्वज्वःगु चलनयात संस्कृति गथे धायेगु ? मनुखं मनूयात थिलकि लः कायेमाःगु चलनयात छु धायेगु ? बू अःपां छें दयेके मदूगु, कर्पिनि चिप नयेमाःगु, तिसां ती मज्यूगु, थ्वजःगु संस्कृति नं झी नेवाःतय्सं ल्यकातयेमाःगु ला कि ?

न्हापा थ्व नेपालय् किरातकाल तक नं ४ वर्ण छत्तिस जातया वर्णभेद खने मदु । थ्व वर्णभेद ला भारतया खः । थ्व जातिय वर्णभेद नेपालय् लिच्छवि कालं निसैं दुहाँ वःगु खनेदु । थ्व वर्णभेदं मानव समाजयात गन तक यंकल धायेबलय् भाःत सित धाःसा म्वाःम्ह कलाः नापं उनाः छ्वयेमाःगु प्रथा तक हयाविल । लिच्छवि कालंनिसैं खने दूगु थ्व प्रथायात जङ्गवहादुरं चिइकाछ्वल ।

मेगु छता, स्वनिगःया नेवाःतय्सं न्यासः खुसः दं न्ह्यवतक मेय्या ला नयेगु चलन मदूगु जुयाच्वन खनी । मल्लकालय् तलेजु हःसानिसैं जक मेय्या लां नयेगु चलन हयाब्यूगु जुयाच्वन । मल्ल जुजुं छल यानाः मेय्या ला नकल धकाः तमं दे हे त्वःताः वनाः च्विपं आःतक नं काःगति गामय् च्वनाच्वंगु हे दनि ।

थौ, झी नेवाःत छथी जातयात मेथी जात बूसां निसें सी वलय् तकं मदयेकं मगाये धुंकल । झी थ्व नेपालय् नेवाःत दुहाँ वःगु ४ हजार वर्ष नं ल्याइ मखुत । नेवाःतय्सं मेय्या ला नयेगु शुरु याःगु हे ६ सय वर्ष तिनि दत धाःसा व सिवें न्ह्यः झीसं गज्वःगु व्यवहार यानाजुया धैगु नं विचाः यानाः स्वयेमाः । थौ वयाः ला मेय्या ला मदयेकं सीम्ह नं तरय् जुइगु मखये धुङ्कल । म्वाःम्ह नं तरय् जुइगु मखये धुङ्कल । ज्यापु जातिया नासः पूजा याइवलय् नासः छःया थाय् मेय् यंकाः हिनू मालेगु धकाः याये जिक्वरां सास्ति यानाः मेय्यात स्यायेगु चलन वये धुंकल । थ्वज्वःगु मेमेगु नेवाः जाती नाकं चलन मदु । नासः छःया मुर्ति गनं मदु । थंहितीया नासः छः धकाः स्थापना यानातःथाय् कलश जक दु । मुर्त रुपं मुर्ति हे मदूगु, कलशय् नं हिंसा यायेगु धैगु दै ला ? झीपिं मुखं धायेगु लाकि सुखं धायेगु ?

मेगु छता, बुद्धिस्त धाःपिसं पुज्याइवलय् ग्वःजा तयाः पुज्याइ । हिन्दु धाःपिसं पुज्याइवलय् ग्वःजा तयाः पुज्याइ मखु । ग्वःजाया अर्थ चीभाः खः । थ्व चीभाः धैगु बुद्ध मन्दिर जूगुलिं श्रेष्ठ धाःपिसं पूजा याइवलय् ग्वःजा मतः । बुद्धिस्त धाःपिसं ग्वःजा तयाःला पूजा यात, ग्वःजा धैगु चीभाः खः धकाः स्यूपिं ला म्ह्वः हे जक दै ला । थ्व ज्वःगु चीभाः छःयात समय्वजि, मांस तयाः अन हे हिंसा यायेगु धैगु गुथाय् तक त्वःगु खँ खः ? झीसं अर्थयात त्वःताः अनर्थ जकं याना मच्चना ला ?

छुं ज्या यायेत उकिया अर्थ नि ध्वाः थुइकादिसँ । अर्थ थुइकाः ज्या याःसा जक उकिया सार्थ वइ । गथेकि, भोगत्या मा पिनाः सन्त्रासि सइ मखु । जामाः गुंड वनेत यलपाखे वनां जामाःगुंड थ्यनी मखु । अथेहे, सीपिं मां अवुपितं द्यनेत खाता, जा थुइत कसंगुरि, पुरोहिततय् विइवं अमिथाय् थ्यनी मखु । व वसजाःत सी धुंक्पिन्त पुरोहितं यंकाःवी फैगु मखु । थ्वज्वःगु ज्यायात धर्म धायेगु लाकि संस्कृति धायेगु लाकि, रिति धायेगु खः ? बुद्ध ला अन्धविश्वासया ज्या याये मते, सुइतं शोशण याये मते धयाविज्याःगु खः । झी बुद्धिस्त धकाः हालाच्चपिं सकलें बुद्ध वचनया अःखः वनाच्चन । गथेकि बुद्ध धयाविज्यात -जातं जुइमखु सुं ब्राम्हण, जातं जुइमखु चाण्डल, ज्यां हे जक जुइ ब्राम्हण, ज्यां हे जक जुइ चाण्डल । बुद्धया मुर्ति पुज्यायेवं जक, बुद्धया ध्वांय् ज्वनाः हालाजुइवं जक बुद्धिस्त जुइ फै मखु । बुद्धिस्त धैम्ह ला बुद्ध वचनकथंया करुणा दुम्ह मनू, अन्धविश्वासी ज्या मयाइम्ह,

अहिंसावादी जुइ । नेवाः बुद्धिस्त धाःपि ला गुंला वःसा गुलुपाः छाः जुइपिं, मोहनी वःसा हें खा स्याः जुइपिं, थज्याःपिन्त बुद्धिस्त धायेगु ला कि हिन्दु धायेगु ? स्वनिगःया बुद्धिस्तपिं कय्ता पूज्याये माःपिं, म्हायाय् मस्तय्त इहि याये माःपिं । मां अबु सीसा बर्खि च्वने माःपिं, चीभालय् होम याये माःपिं, पीठ पतिकं वनाः प्राणी भोग ब्यू जुइ माःपिं । उकिसं मोहनीबलय् मोटरय् तक नं फै दुगुया छयं चाः जुइपिं । छैय् दुगु स्यानाः मगानाः दैत्यया छयँ धकाः भुयू फसियात कुच्चा कुच्चा जुइक पालाः दैत्य स्याये धुन धकाः तितिं न्हुइ माःपिं । भुयूफसि दैत्यया छयँ खः ला? दैत्यया छयँ भुयूफसि खःगुसा ला कुचा कुचा दंक पाले धुंकाः ला नेवाःतय्त याउँसे च्वने माःगु खःनि । तर याउँसे मच्चं । सी धुंकुम्ह दैत्यया छयँ पालाः जुइपिसं म्वाःम्ह दैत्य धाःसा सुनां नं मखं । हजारौ वर्ष निसें ज्या यानाः नयावया च्वनागु छै वुं थौं ब्वयेकु ब्वयेकुं फुइगु जुइ धुंकल । महाराजगञ्जनिसें जा ह्वला ख्यःतक मुकं नेवाःतय् जक वुं १० हजार रोपनि जवरजस्ति कयाविल । द्रुछि मनु लहिलं मल्याःगु वुं अमि छम्ह काय्यात माःगु । थ्वःज्वःपिं गरिवया हि त्वनीपिं राक्षसत त्वःताः दैत्य धकाः न भुयू फसियात तँ दिकाः बुद्धिमानि ज्या खत ला ? थ्व ज्या ला मस्तय्त भाभा खं ला धकाः मां अबु छले जुइगु ज्या थें जक खः । स्वनिगलय् न्हापानिसें वयाः छै वुं दयेकाः नेपाली धायेकाः च्वनाच्वनापिं नेपालीयात नेवारी हँ ! लिपा वयाः च्वपिं नेपाली हँ ! संस्कृति धकाः हालाः जूपिसं छक्वः स्वःसा गनया खँ गन थ्यन धैगु थुइ ।

नेवाःत गुलि ध्याकुँचाय् लाये धुंकल धैगु आपालं दसुत दु । थाय्या नाँया हे जक खँ ल्हालेगु सा नं खज्वःगु नां आपालं हिला वी धुंकल । न्यागः मनियात पुचमाने धाये धुंकल । ल्वहँलँयात ग्वलदुंगा धाये धुंकल । जामाःगुंयात रानीवन धाये धुंकल । ल्हुतियात बालाजु धाये धुंकल । भुइजःसियात बुढानिलकण्ठ धाये धुंकल । हिजा खुसियात धोविखोला धाये धुंकल । खास्तीयात बौद्ध धाये धुंकल । थाय्मदुयात वांगेमुढा, मंदपयात छत्रपाटी, न्हूपुखूयात रानीपुखू धाये धुंकल । नेवाः भासं लाय्कुयात दरवार धाये धुंकल । झीसं आःतक नं यल व ख्वप हे धयाच्वनातिनि सा गैर नेवाः जातितय्सं ला यें, यल, ख्वप धैगु थूगु तक हे मखये धुंकल । यें यल ख्वप धैगु ला नेपाल सम्बत सिवें न हजारौ वर्ष सिवें नं न्हापाया नां खः । थथे थःगु मौलिक संस्कृति लोप जुयावंगु मू हुनी नेवाः जातिया हे कमजोरि खः ।

स्वनिगल्य सु गबल्य दुहाँ वल ?

स्वनिगल्य लः सुनावने धूंकूसें दकल्य न्हापा वयाः च्वं वःम्ह ला हालयापिं ज्यापु हे जुल । थ्व तथ्ययात सुनां नं मखु धाये थाकुइ । अय्न्, थ्व नेवाःतय् दथुइ सा लहीपिं गोपाल व मेय् लहीपिं महिषपालत अलग्ग हे जाति खः ला वा ज्यापुतय्सं हे थ्व पेशा नालाकयाः जात छूगु खः सीके थाकुनि । खतुं सा लहीपिं, मेय् लहीपिं ज्यापुत सिवें सुं मदु । अथवा नेवाः समूहल्य लानाः गोपाल व महिषपाल निखलं नेवाः ज्यापु हे जुयाछ्वःगु खः ला ? न्ह्यागु हे जूसां थुमि बिस्कं अस्तित्व खने मदुनि । नेवाः ज्यापुतय् मुख्य चिं कथं धिमे खः । थ्व धिमेयात थौतक नं हनाच्वंगु दनि । थ्व धिमे थन प्रचलनय् वःगु मुख्य हुनिं, थन ज्यापुत दुहाँ वःबल्य जङ्गल जुयाच्वंगुलिं थ्व वाजनं जङ्गली जनावर ख्यायेत व थःगु मनोरञ्जन यायेत प्रचलनय् हःगु सी दु । थ्व धिमे ज्यापु व दुईतय्सं जक थाः मेगु जातिं मथाः । स्वनिगलं पिने धाःसा कुम्हाःतय्सं नं थाः ।

अथे ला धिमे थाःपिं जक आदिवासी, मेपिं मखु ला धैगु न्ह्यसः दनेफु । मू आदिवासी ज्यापु खःसा मेपिं शाखा उपशाखात जुल । दुईत, खुसःत, त्यपत, रञ्जितकार, मालाकार, चित्रकार, नकःमि, जोगी (थ्व जोगिं हिन्दु धर्म हंसां नं थुमिके आपालं नेवाःया मौलिक पहत दु) आदि आदिवासीया शाखा उपशाखा खः । थ्व हे नेवाःया बिचय् स्वम्हम्ह गोपाल जुजुयात चिङ्काः किरात जुजु जुल । थ्व किराति जुजु न्हय्सः -च्यासः दँतक जुजु जुल धैगु सी दु । थ्व कालय् थर दःसां थी त्यः मत्यः धैगु खनेमदु । उबलय् तक मंगोल जाति बिना मेपिं थर नं खनेमदु । चार वर्ण छत्तिस जात नं खनेमदु ।

न्याक्वःगु खुसी थ्व स्वनिगलय् शाक्यत दुहाँ वःगु खनेदु । शाक्यत दुहाँ वःसां थुपिं जुजु जूगु मदु । थुपिं वःसेलिं थन बुद्ध धर्म प्रचार जूगु खनेदु । शाक्यत वये न्ह्यः थन बुद्ध धर्मया प्रचार हे जूसां नं मूर्ति पुज्यायेगु चलन धाःसा किराति कालतक नं खनेमदु । किरातिकालय किरातेश्वर धकाः छगू लिङ्ग सिबें मेगु छुं खनेमदु । थ्व स्वनिगलय् किरात कालतक नं प्रकृतियात जक पुज्यानाः वयाच्वंगु खनेदु । ज्यापुतय्सं हनावयाच्वंगु द्यगु पुजा धकाः पुज्याइगु द्यः दुगुद्यःया नं सुयां हे मूर्ति मदु ।

किरातकाल लिपा स्वनिगलय् दुहाँ वःपिं शाक्यत जुल । प्रजापति व मानन्धरत शाक्यत सिबें न्हापा दुहाँ वःपिं ला लिपा वःपिं धाये थाक्याच्वन । अय्ं थुपिं स्वध्वलं लिच्छवित सिबें न्हापा हे दुहाँ वःगु जुयाच्वन । थुकिया दसू कथं लिच्छवि, मल्ल, श्रेष्ठ सिबें थ्व स्वनिगलय् मेपिंस बुद्ध धर्म थौं तक नं हनाच्वंगुलि काये छिं । लिपा, लिच्छवितय्सं किरातितय्त चिइकाछूवयेवं स्वनिगलय् बुद्ध धर्म नाप हिन्दुधर्म ल्वाकज्याः वःगु खनेदु ।

खुक्वःगु पालय् दुहाँ वःम्ह लिच्छवि खः । बांलाक दुवालाः स्वयेबलय् लिच्छवित नं हिन्दु मखु थें च्वं । थुमिसं हिन्दु धर्म हंसां थुपिं मंगोल जातिया मिश्रण थें च्वं । न्ह्यागु हे जूसां लिच्छवि काल सिबें न्ह्यः स्वनिगलय् हिन्दु धर्म थाय् कायेफुगु खनेमदु । लिच्छवित दुहाँ वःसेलि तिनि स्वनिगलय् नारायण द्यः, महाद्यः, हनुमान द्यः, गणे द्यः थापना जूगु खनेदु । च्वय् नं न्ह्यथने धुन, लिच्छविकाल सिबें न्ह्यः स्वनिगलय् प्रकृतियात जक पुज्यायेगु याः । लिच्छविकालय् यें देशय् १८,००० छें दु धाइ ।

न्हय्क्वःगु खुसिइ स्वनिगलय् बज्राचार्यत दुहाँ वःगु खनेदु । थुपिं दुहाँ वःसेलिं महाकाल द्यः, पीठ, भिनिगू तिर्थ धलं दनेगु, श्राद्ध यायेगु , जोझ यायेगु, चीबाहालय् मूर्ति तयेगु, घःसू यायेगु चलन न्ह्याःगु खनेदु । बज्राचार्यत वये न्ह्यः थ्वज्वःगु रीति नेवाःतय्सं याःगु खनेमदु । न्हापा स्वनिगलय् मूर्ति पुजा, श्राद्ध, इहि यायेगु, ल्वचं कयाः संकट जुइबलय् सा दान यायेगु, मूर्तिइ पशुवलि बिइगु, अष्टमि ब्रत इत्यादि मदुगु । व थ्व फुक्क बज्राचार्यत दुहाँ

संसलि तिनि चलन वःगु धैगु प्रमाणित हे जू । न्हयक्वःगु पालय् तिनि अथे हे
 भनिसः दँ न्ह्यः थुखे तिनि थुपिं स्वनिगलय् दुहाँ वःगु खः । नेवाःत द्रलंद्रः दँ
 न्ह्यः हे वये धुंकूपिं जूगुलिं थ्व चलन फुक्कं लिपाया चलन जुल । बज्राचार्य
 र ब्राम्हणत स्वनिगलय् दुहाँ मवःनिबलय् थन पुरोहित ज्या सुनां यात जुइ धैगु
 रं मू खँ खः । प्रकृतियात जक हनाच्चपिं पुज्यानाच्चपिं नेवाःतय्त पुरोहित
 राःगु नं ला मखुत ।

बज्राचार्यतय्गु प्रवेश लिपा स्वनिगलय् तान्त्रिक धर्म थाय् काल ।
 त्कलय् न्हापां कुमार अले गणेश अले तिनि मेपिं छः पुज्याकीपिं थुमिसं तिर्थ
 रं दयेकल । गोकर्ण, गुह्येश्वरी, शंखमुल, राजतीर्थ, तोखा दुवाः, दांगा,
 राजंगा, नेखु, भिनिगू तिर्थ, वागमति विष्णुमति तिर्थ, माहाँकाः छः, पालाः छः,
 काल भैरव, थीथी पीठत बज्राचार्यतय्सं हे दयेकूगु जुल । ख्वपय् बाहेक यँ,
 गल, किपू, पांगा, नगाँ, बलम्बु, तोखा, धर्मस्थलीयां नेवाःतय्सं कर्मकाण्ड
 गयेत बज्राचार्य सिबें मेपिं पुरोहित मतः ।

लिच्छवि कालय् दुहाँ वःगु हिन्दु धर्म थन तःताजि षड्यन्त्र ग्वयाः दुख
 बेल । बुद्ध धर्मय् थःत ल्वाकछ्याना बिल । अय् नं आःतक नं नेवाःतय्सं बुद्ध
 र्म धाःसा मत्वःतुनि । लिच्छवि कालय् भारदारकथं दुहाँ वःपिं श्रेष्ठ जातियाके
 नेवाः संस्कृतिया मौलिकता लुइके थाकु । श्रेष्ठ नाप नेवाः भाय् छता जक ज्वः
 राः, मेगु छुं नं ज्वः मलाः ।

मल्लया पालय् वःपि मुस्मांत नाप नेवाःतय्सं छुं नं स्वापू मतः ।
 मुस्मांत सिबें न्ह्यः वःपिं फुक्कं नेवाः जुयावन । मुस्मां धुंकाः वःपिं शाहत नं
 मुस्मांतय्सं थें नेवाः संस्कृतिइ भ्यलय् मपुं ।

नेपालय् छक्व नःक्वत्वाःया वैश्य ठकुरीत वयाः प्यंगू न्यागू पुस्ता राज
 ानावंगु इतिहासय् न्ह्यथनातःगु दु । उमिसं विजेश्वरीया कर्णबीर मसां
 येकाथकूगु नं न्ह्यथनातःगु दु ।

थ्व नेपालय् सिमरौन गढं बिस्यू वःपिं नं नेवाः जुयावंगु दु ।

छत्वाःचा

किरात जुजुयात चिइकाः लिच्छवि वःसेलि लिच्छवितय्सं थन हिन्दू धर्म ज्वनावल । थन च्वंपिं नेवाःतय्त नं हिन्दू धर्म माने याकेत स्वल । न्ह्यागु हे षड्यन्त्र याःसां नं नेवाःतय्सं बुद्ध धर्म मत्वःतू, बरु निगुलिं धर्म नालाकाल । थौतक नं नेवाःतय्सं निगुलिं धर्म ज्वानाच्वंगु दु । बुद्ध धर्मपाखें चीभाः दयेकी, पन्द्रां बिइ, सत्व धर्म याइ, अष्टमी व्रत दनीसा हाकनं हिन्दू धर्मपाखे कय्ता पुजा याइ, श्राद्ध याइ,बर्खि नं चवनी । आः थुमिसं निगुलिं धर्म हनाच्वंसां नं थ्व नेवाःतय्सं धाःसा नेवाः मध्यय् श्रेष्ठ सिवें मेपिं सुनां नं शीव मन्दिर दयेकूपिं नेवाःत म्ह्वः हे जक जुइ ।

अले

मनुतय् स्वंगू जात जक खनेदु । उत्तरपूर्वया म्हासू वर्ण, चाकलाः खा न्हाय् फ्याच्च च्वंपिं ग्वाय् दारी सालूपिं मंगोलत खः । उत्तर मंगोलनिसें पू जापान तक थुपिं छताजि हे रुपय् दु । थुमिं शाखा उपशाखात पूर्वय् रा लिम्बु, किराति, तामाङ्ग, शेर्पा, नेवाःत,पश्चिमय् मगः, गुरुङ्ग, थकाली, चेपा स्वनिगलय् मेगु जातिया ब्या' याये मज्यूपिं व जन्हि चीपिं वाहेकया नेवाः मंगोलत ख ।

उपसंहार

स्वनिगलय् दकलय् न्हापां च्वं वःम्ह ला नेवाः हे खत । नेवाः धैम्ह ज्यापु खः । गोपाल धाःम्ह नं नेवाः खः । महिषपाल धाःम्ह नं नेवाः खत । थ्व निखलः जाति हे ब्यागलं खःसां न थ्व निखलः नं हे छुं दावी याः मदुनि । अथे हे किरातितय्सं नं जिपिं किराति धकाः दावी यानाच्वंगु मदु थ्व किराति, गोपाल, महिषपाल धाःपिं सकलें थौ नेवाः हे जुल, नेवाः हे ज धुंकल । थुपिं सकस्यां छगू हे धर्म, छगू हे संस्कृति, छगू हे नां जुयावन ।

थ्वयां लिपा वःपिं प्रजापति धाःसा समाजय् कालविल जू सां ब्याग

यात । ज्यापुतय्सं चा भारा दकेकी मखु । प्रजापतितय् यैय् धिमे गुथि मदु ।
गुगुं देवस्थलय् नं थुमि प्रवेश खने मदु ।

अथे हे मानन्धर धाःपिंसं नं धिमे मथाः । थुपिं छुं नं देवस्थलय् खने
मदु ।

शाक्यतय् धाःसा कुमारी छगू दू । थ्व स्वनिगलय् पुलांगु वहि बिहारय्
शाक्यत सिबें मेपिं मदु । गुकिं नं थ्व स्वनिगलय् बज्राचार्यत सिबें शाक्यत
न्हापा वःगु सिद्धदु । स्वयम्भुइ तक नं शाक्यत सिबें मेपिं मदु । चाःवही नं
शाक्यतं सिबें मेपिं पुज्याइपिं मदु । कनक चैत्य विहार, जनबहालय् नं शाक्य
व बज्राचार्य खः । बरे गामय् शाक्यत हे खः । बुंगय् नं शाक्यत नीप्यम्ह व
बज्राचार्य न्हय्म्ह जक दु ।

बज्राचार्य वसेलि नेवाःतय्सं मुख्य यानाः श्राद्ध यायेगु चलन दयेकल ।
बज्राचार्य स्वनिगलय् मवःनिबलय् न्हापा नेवाःतय्सं श्राद्ध यानावःगु खनेमदु ।
बुद्ध धर्मय् श्राद्ध यायेमाः धैगु, होम यायेमाःगु, बलि बिइमाःगु गनं नं न्ह्यथना
मतःसां थःत बुद्धिस्त धाइपिं बज्राचार्यतय्सं बुद्ध धर्मया अःखः ज्या छाया
यानाचवन धैगु मसियाचवन । बुद्ध बचनकथं शेषण व अन्धविश्वास मयायेगु
नं खः । अय्ं थौ नेवाःत बहुजन हितयापाखे मवसें स्वार्थ व अन्धविश्वासय्
तक्यनाः बुद्धिस्त हे धाये मत्वये धुंकल । बुद्ध धर्मया व्यवहारय् वःगु ल्वाकःबुकलं
बुद्ध धर्म नामय् जक लिंकुने धुंकल ।

थ्व फुक्कं न्ह्यथने माःगु हुनि छुं साम्प्रदायिकताया लागि मखु ।
शुरुनिसें गथे छु जुयाः वयाचवन धैगु कुलेत जक खः । थन नेपालभाषा
ल्हाइपिं ला नेवाः हे जुल । सु न्हापा थ्व स्वनिगलय् वल, सु लिपा वल, सुया
गथे छु व्यवहार धैगु सीकेत जक खः । थ्व नेवाःत दथुइ खनेदुगु थीथी ब्यागलं
व्यवहार कुलेत जक खः ।

स्वनिगलय् धिमे थाइगु थाय्त

यँया गां

सक्व	चुगां
ग्वल मागः	नगां
नरः	पांगां
तुप्पाक	चोबाहा
धलंपु	फांपि
तोखा	नङ्साः
फुसिंख्य	सतुंगः
धर्मथलि	वेसिगां
ल्वहं लं	लोहखा
पुलां गुज्यश्वरी	चपलि
हल्व्व	वासुकु
थानकोट	गाम्चा
किसिपुलु	तुसाल
मच्छेगां	दथु गां
वलंबु	भुइजःसि
केपुउ	काद्वल
गोकर्ण	कपन
आल्पोउत	न्हू गां

शहर दुने

थँबहि	मखं
जमल	दुगंबहिल
लगं छँ	तेवाहाः
छूयासलुबि	पुकुद्यां
त्यउद	वंबाहा (ऊँ बाहा)
कुसुंबियालाछि	युउतु
न्हाय्कंतला	क्वहिति
पिलातुं	भिन्धः त्वाः
असं किसानी	मरुक्सानी
माहावाउद	दवाइँ त्वाः
(महाबौद्ध)	डत
वंतु	किलागल
वंगः	

गामय् : ३७

शहरय् : २८

मुकं : ५६

यलय् गामय्

चापा गां
सुनाकोठी
थेच्च
वादे
बरे गां
थइबो
जल
लुभु
थसी
सेरु
तीका थुउ
धापा ख्यः
चंपापुर
बुलु
प्या गां
लेले
टिकाभैरब

शहरय् : ४५ त्वालय् धिमे थाः
गामय् : १७ गामय् धिमे थाः
मुकं : ६२ थासय् धिमे थाः

ख्वपय् गामय्

चांगु नारां
तीगीनी
बोरे
नग दे
थिमि
नीकुसेरा
कतुंज (धारे नं धाः)
चोपु
बालकोट
सिगुतार
बसिबुं
थुन्दो
इनारे (सूर्ज विनायक नं धाः)
नं खेल
सीमातार
सउद्वं
इयार्बु
लाकुला
चाःगुं

शहरय् धिमे थाइगु त्वाः : २४
गामय् धिमे थाइगु : १९
मुकं : ४३

यें देशय्

शाक्यतय् बहि :१६

गुभाजुतय् बाहा :१८

मानन्धर अथवा साय्मि

थंहिति, तंलाछि, वंतु, न्हूसाः, फल्चा साः लाय्कू साः, दहिसाः, चसान

मानन्धरतय् च्यागू साः दु ।

प्रजापति

नरः, ज्याठा, त्यंगः, वंदे,

तुलाधर

असं, जनबाहा, डत, मरु, तेवाहालय् दु

गथु

पचली भैरब, भद्रकाली

थुमिसं स्वयम्भुइ सख्वाः पाः वनेगु ज्या यानाच्चंगु दु ।

रञ्जितकार

थुमि चिकंमुगलय् छगू गढ दु । थुमिसं लाखे प्याखँ नं हू ।

प्वः/मतांगिनि

देवस्थलय्, मसानय्, छ्वासलय् थुमि अधिकार दु ।

कपाली

गनं गनं देवस्थलय् व न्हय्नुमाय् थुमि अधिकार दु ।

ज्यापुतय्सं मथुइकुसैं मगाःगु खँ

थौकन्हय् नेवाः सगोलय् तःताजि जातयापिं दःसां मू नेवाःत ज्यापुत हे खः । नेवाःपाखें हे नेपाः नां छुनातःगु थुइके छिं । थ्व स्वनिगलय् दकलंय् न्हापा चा पुइकाः बुँज्या याःपिं ज्यापुत हे खः । बुँयात दयेकूपिनि मजूसैं थौ वयाः सारा जमीनत बुँ मदयेकूपिनि ल्हातय् गय् लाः वन ? थ्व षड्यन्त्र थ्व ज्यापुतय्सं थौतक थुइके मफुनि ।

ज्यापुतय्सं थःगु महत्वपूर्ण खँतय्त बिचाः हे मयाःसे म्वाःमदुगु खँय् ब्वाँय् जुयाच्वंगु दु । थ्व स्वनिगःया संस्कृति, विधि व्यवहार सच्छि ब्वय् गुइब्व ज्यापुतय्सं हे न्ह्याकावयाच्वंगु दु । संस्कृति ल्यंकाच्वंपिं थ्व ज्यापुतय्त धाःसा छुं सहूलियत गनं नं बियातःगु खनेमदु । अःखवतं थ्व ज्यापुतय् पैत्रिक बुँत जाली फताहातय्सं ख्यानाः ह्येयेकाः, लोभ क्यनाः ज्यापुतय् ल्हाती त्वःफिकाः कयाच्वगु दु ।

तराई व पहाडया द्रंतय्त सिबें सास्ना बियातःगु दु , ज्यापुतय्त थ्व सामन्ती व पूँजीवादीतय्सं । उमि बुँज्या यायेत मदयेकं मगाःगु कँचा कायेगु इवलय् गुलि ज्यापुत मन्त धैगु ला ल्याःचाः हे मदु । ग्वंगः बुँई कँचा काःवंपिं स्वम्ह ज्यापुत ल्हात । लच्छि लिपा तिनि पल्टनं लिक्काबिल । थपाय्चवकं दुख यानाः यानातःगु बुँज्याया नं कर ला पुले हे माः । असार पुलेवं थःम्हं हे पुलाः तयागु वा हे थःम्हं त्याये कयाहयेमाः । प्यंगू पाथी वा कया हयाः न्यागू पाथी पुलेमाः । थःम्हं पुलातयागु वा हे वा पुलाबीमाः । नखः चखलय् वनाः ज्या याः वनाबीमाः । तःसिंपिनि सुं सित धाःसा सिइ

थासय् म्हय्यात ध्यनाः थःपिं दुने दनी । गुलिं गुलिं ला गयाः ल्वचं कयेकाः
वःगु दु । ज्यापुतय्त ला मानौ न्याये म्वाःपिं दास दयेकातल पुँजपितितय्सं ।
न्हिच्छिं शोशित जुयाच्चपिं ज्यापुतय्सं मेगु छुं बिचाः हे याये मलाः थुमि ।
वग्गीया सल थें बूँइ वन, न्हिच्छिं ज्या यात, छैय् लिहाँ वल, छु दु व हे नल,
द्वन । छुं नये पुनेत नख वये माःगु ।

उखे शोषक सामन्तत छपी बूँ न्यानावल कि छम्ह च्यः न्यानावया धकाः
फुई क्यनाजुइ । उकिसं ज्यापुतय्त सरकारं नं शोषण याये मत्वःभू । राणाकालय्
बृतिश एम्बेसी ज्या याकेत जपुतय्त हे ज्वनायंकीगु, बूँइ ज्या दु धकाः धाये
मदु, नसा ज्वनावपिन्त तक हे ज्वना यंकाः ज्या याके यंकीगु । थ्व कालधाराय्
ज्यापुतय्त हे धरा थनाः अम्लेखगञ्जतक पाइप कायेके छवल । बिजुलीया
लव्हा नं भर्रा थनाः हे ज्यापुतय्त हे कायेके छवल ।

ज्यापुतय्सं आपालं कष्ट नयाः अन्न सयेकीपिसं नं गबलय् प्वाः जायेक
नये मखन । ७ सालय् प्रजातन्त्र वये धुंकाः कुत बाली सिवें मेगु छुं नाजायज
ध्यबा ज्यापुतय्के काये मदुगु व्यवस्था यानाबिल ।

थज्वःगु शोषण किरात कालय् तक याःगु खनेमदु । लिच्छवि कालय्
ज्यापुतय्त शोषण जूगु खनेदु । मल्लकालय् ला शोषण आपाना वंगु खनेदु ।
मल्लकालय् जुजुया थःथिति व भारदारतय्त जग्गा बकस बीगु याःगुलिं
ज्यापुत थाहाँ बये मफुत । सामन्ती धनी जुइगु कारण हे उमिगुशोषण
यायेफुगु शक्ति खत । शोषणत महलय् ऐसो आरामय् च्वनाः थः न्ह्याःथे
सनाच्चन व शोषण यानाच्चन । छमना जक नयेफुपि मनूतयसं थःत दच्छिया
न्हय्सः व पीमना जक दयेवं गाःपिसं दलंद्रः मुरि वा पुइकातयाबिल । सामन्त
प्रथा धैगु नं व हे जुयाबिल । सखे पाप धैगु नं व हे जुइ । शोषकतय्सं थःगु
शोषण उप्वयेकेत बुद्ध धर्मया नं लिच्छविकालय् नाश यायेत स्वल । बुद्ध धर्म
ल्यंकातःसा थःम्हं शोषण याये मखनीगु भाःपिनाः मखा लिच्छविकालय् बुद्ध
धर्मयात न्हंकेत स्वल । थ्व नेपालय् न्हापा लाक्क दुहाँ वःम्ह नेवाः गबलय् नं
जुजु जुल धैगु इतिहासं क्यनातःगु मदु । थन लिपा वःपिं जक जुजु जुल ।

थुकिं सी दुकि नेवाः धैपिं न्हापां निसैं सोभा । ज्यापुत ध्वः ध्वः मुनाः च्वनाच्चन । धिमे गुथि, सी गुथि, वःलाः गुथिया नामं ज्यापुत मुनाच्चन, भ्वय् नयाच्चन । अयनं व पुचलय् जुइमाःगु मू ज्या धाःसा थौं तकं जूगु खने मद्दु । थःपिं ध्व स्वनिगःया आदिवासी जुयाः नं, राजानिसैं प्रजातकया सेवाया ज्या यानाच्चने मालं नं, संस्कृति व व्यवहार हनाच्चने मालं नं नीच ज्या व व्यवहार तकं यायेमालाः शोषित जुयाच्चने मालं नं, ज्यापुत ध्व पंजलं मुक्त जुइफुगु मद्दु । ध्व पंजलं पिहाँ वनेत छलफल तकं मयायेगु धैगु ज्यापुतय् हे कमजोरी खः । ध्व हे कमजोरी थौंतकं ज्यापुत सिवें लिपा वःपिसं ज्यापुतय् त्वत्यलातल ।

प्यद्वः दँ न्हापानिसैं थन वयाः बुँ दयेकाः नयाः त्वनाः देश हे दयेकूपिनि हे बुँ मदये धुंकल धासैं आः थन संस्कृति धकाः हालाच्चनेगुया अर्थ हे छु ? संस्कृति ज्वनाच्चपिं ला न्याये म्वाःपिं च्यः जक जुयाबिल । सरकारया छुं नं उत्तवस याये माःसा ज्यापुया हे संस्कृति माःगु । छुं धर्मया नामं ज्या यायेमाःसां नं ज्यापुया हे संस्कृति माःगु । मंकाः खलःया भिंतुना जक वनेमाःसां नं ध्व हे ज्यापु संस्कृति माःगु । ध्व ज्यापुतय् त्व मान्यता गन थाय् लाक बियातःगु दु ध्व ज्यापुतय्सं हे बिचाः यायेमाः ।

ज्यापुतय् फाँटका फाँट बुँ शोषण यानाः लाकाकया तल । राणातय्सं उचु ख्वाःयात महाराजगन्ज नां छुनाः दर्बार दयेकाः दलंदः पी बुँत थःगु यानकाल । महाराजगंजनिसें जा ह्वला ख्यःतक न्यय्द्वःपी बुँत कयाः ज्यापुतय् त्वनाछ्वल । कर्मचारीतय् सुविधा बीगु नामं छपीया न्हय्द्वलं मुआब्जा बिग्नः कुलेश्वरय् उलिमछि जग्गा कयाः सरकारं छपीया न्हयेद्वःनिसैं स्वंगू लाख तकया भावं मिल । पंचायतकालय् सिंहदरवार न्ह्यःने पताः बुं व फि बुँ नं रमाइलो मेला तयेत, अफीस दयेकेत धकाः कयाः ज्यापुतय् त्वनाछ्वल । लहुती नं उद्यान दयेकेत धकाः न्यापुखु दयेकेत धकाः अनया बुँ नं सखाप यानाबिल । किसिम्वातया बुँत नं कयाः आदिवासीतय् त्वनाछ्वल ।

जमामितय्गु व द्दमलातय्गु गां हे ह्वाँय् ह्वाँय् ख्वयेक पितिनाछ्वल ।

थौतक जमामि उखे ला: थुखे ला: मदु । थ:त मा:सा हाकुतिनाछूवल । सोभापिं ज्यापुतय्त् छु मान्यता दु थन ? सुइतं मतलब मदु । थौकन्हय् ज्यापुतय् मस्त नं पश्चिम स्व: । थ्व हे बुद्धिं याना: न्हापा नं नेवा: प्रजातय् दथुइ किराती राजा जूवल । पश्चिमनिसें वया: लिच्छवि जुजु जूवल । थीथी थासं वया: मनूत जुजु जुल, थनया आदिवासी धा:सा न्ह्याबलय् प्रजाया प्रजा जक ।

•

न्हापाया जुजुतय्सं जुजु जक जुल, बुँ कायेगु ज्या मया: । आ:ला सरकार धा:म्हं तकं ज्यापुतय् स्यालय् ती मत्व:तू । तर ज्यापुतय् छुं मतवब मदु । अथे ला ०७ सालपाखे ज्यापुत छ्धी । ज्यापुतय् लागिं स:त: । रकमी खारेजी , ला:ला: थें कुत काइगु प्रथा खारेजी याकल । नापं मोहीयात जग्गा धनी प्यब्वय् छब्व जक बुँ बीगु व्यवस्था नं यानाबिल । थ्व व्यवस्था छें मदुपिं धनीतय् लागी जक ख:सां ज्यापुतय्त् दुख बीत छें मारामार इनाबिल । त:सीतय्सं याना: ज्यापुतय्सं बांमलाक अन्धाय सह यायेमाल । भूमि सुधार वये न्ह्य:तक सामन्तीतय्सं सास्ना बियाच्चंगु ख: । बुँइ गुलि वा सइगु ख: उलि ला बाली हे पुलेमा:गु । उकिसं वं धा:गु ज्या याये हे मा: । मखुसा बुं दना हुँ धाइगु ।

थ्व हे इलय् दल विघटन याना: निर्दल हयाबिल व ज्यापुतय् दथुइ नं फुट वल । ज्यापुत छ्धी हे जुयाच्चंगु ख:सा सखे उलिमछि जग्गा कर्पिसं नयेमफैगु जुइ । उकिसं राजनैतिक पार्टीतय्सं ज्यापुतय्त् अंशवण्डा याना: काये थें छ्यालब्याल यानाबिल । २००४ रालनिसें जन्म जूगु किसान संघं किसानतय् मार्कायात कया: संगठित जुल । किसान दनाव:बलय् शोषकतय्त् मछिन । चार साल न्ह्य: सा लहीपिनि सा ज: वने म्वायेक सा त्व:ताबिया: ज्यापुतय् आपालं बाली स्यंकल । बाली हे दुकाये मखंबलय् लाक्वपाक्व बाली का:गुलिं बालि बियां मगाना: त:सिंथाय् च्य: नं जू वने मालीगु । किसान एकता जूसेली थ:त जूगु अन्धाययात कया: विरोध यात । दकलय् न्हापां सकल मुना: तिंख्यलय् वना: बित्ति याना: सा लिलाम या:गु जुल । साया दुरु

त्वनेमाःपिं, ज्यापुत खनाः मि जुल । सात सालया प्रजातन्त्र लिपा लाक्वपाक्व काइगु रकमी नं काये मदयेक माफी जुल । किसिम अनुसारया बाली पुलां गात । ध्व हे तमं बुँ थुवाःतय्सं बुँ मियाहल । ज्यापुतय्सं नं बाध्य जुयाः बुँ मिइ माल । आःला स्वनिगल्य् बुँ हे मदु धाःसा जिल । भुइख्यलय् जुजु सःताः १२ दँय् छक्वः सम्यक न्याकेमाःगु बुँला धमाधम म्यु म्युं यंकाच्वंगु दु । १३ रोपनी खुल्ला कि.नं. ३०७ व ३०८ बुँ चिबू मतीया मोही राजभान महर्जन व बुरुमान महर्जन खः । परापूर्वकालनिसैं ध्व जीव नाप नापं सारा संस्कृति तक ध्व हे जमीनया आधारं चल्य् जुयावयाच्वंगु खः धाःसा ध्व जमिन हे मदये धुंकाः छु संस्कृति ?

ज्यापुतय्त वाथावाथा कंकाच्वंगु दु । चार सालय् ज्यापुत छधी जूसानिसैं राजनैतिक पार्टितय्सं ज्यापुतय्त अंशवण्डाय् इनाकाये थें भीत इनाः कयातःगु दु । ध्व खँ थुइकाः अभं छधी जुयाः थुमित हतोत्साह यानाः भी थाहाँ वये फैतिनि ।

ज्यापुत छधी जुइमाः । राजनैतिक स्वार्थय् मखु जापु स्वार्थया लागि छधी जुइमाः । ज्यापु सुयां च्यः मखु । वर्ग शोषित पीडित छधी जुइमाः । वर्ग संगठनया नामय् राजनैतिक पार्टीतय्सं ज्यापुतय्त फानाच्वंगु दु । सरकारं शोषणरहित ज्या नामं जक याइ, व्यवहारय् गबलय् मयाः । बुद्ध पंचशीलय् नं शोषण मयायेत स्यनेत स्वःगु खः । मार्क्स नं शोषणया हे विरोध याःगु खः । मनूया व्यवहार व धर्म नं शोषणया विरोधी जुइगु खः । बुद्ध बचनयात ल्वंमकूपिसं मुर्ति पुजाय् क्वब्बाः वना च्वं थें जुइ मजिल । बुद्ध बचनय् वनाः शान्ति माले माः । बालाजु चक्रपथय् क्वतिहोम याःथें क्वतिहोम यायेवं शान्ति दइमखु । शान्ति धैगु थःगु अधिकार ल्यंकातये सःसा जक महशुस यायेफइ । थःगु अस्तित्व ल्यंकातये फःसा जक शान्तियात नं थः लिक्क खनेफइ । सकस्यां बिचाः यायेमाः ।

जिगु डायरी

जि, नाति महर्जन, येया ज्याठाया छुस्याः वाहा नापसं ज्यापुया कुल्य् जन्म जुल । न्हय्दं दूवल्य् जितः गणेश काजी श्रेष्ठया थासय् ब्वनेत छूवल । अन जिं नमवागि तक जक ब्वनावया । अनंली शंकर मास्तरया अबुया थाय् ब्वंकः छूवल । अन निघौ ब्वने धुंकाः जा नयाः फै जः वनेगु । उलिं हे भिंस्वदं क्यने धुंकल । हिसावय् जम्मा, घटाउ, भाग, लघुत्तम, महतम सयेका । ब्वनेगुली बुद्धि चाणक छपाः सफू ब्वंकल । अनंली मेगु ब्वने मफुत । छेंय् अबुया स्वम्ह दाजु किजापिं ब्यागलं जूगुलिं नं ब्वनेगु त्वःतेमाल । फै जः वनेगु नं त्वःताः वुंज्या सना ।

छक्व भीम शम्शेरया ज्योतिषं जलंधरया प्याखँ स्यंगु । व प्याखँ नं जिं सयेका कया । ववल्य् जिं भिंखुदँ । व प्याखँ सयेके धुंकाः जिगु नुगः धार्मिक वाखँ त्यनेगु पाखे क्वसाल । वाखं कनीपिं पण्डीततय्सं धर्म यात कि स्वर्ग्य् वास जुइ, तःधंगु कोखं जन्म कायेखनी धाःगुलिं न्हिवं धैथें भद्रमतिइ वनाः तिनि जिं जा नः वयेगु ।

छन्हु छत्रपातीइ मनूत खं ल्हानावःगु जिं खना । छम्ह निम्ह पुलिसत नं फातफुत खने दत । जि न्ह्यावलंय् ख्वाः सिलेगु थासय् निम्हय्सित जवं खवं नकिं तानाः न्याक्क चिनाः गोलिं कयेकाः स्यानातल । गःपतय् राजद्रोहि धकाः तःतःग्वःगु आखलं च्वयाः भ्वं छपाः घाकातल । ववल्य् जि २४ दं । ववल्य् उपिं गंगालाल व दशरथ चन्द धकाः तकं उलि मस्युनिगु । जितः ला वाखं कनीगु थासय् धर्म यात धाःसा स्वर्ग्य् वने खनी, धर्मया फलं मेगु जन्मय्

खः ज्यू थासय् जन्म जुइ धकाः धयातः गुलिं द्यः गलय् वंसा धर्म लाइगु विश्वाशय् तक्यनाच्चनाम्ह जि । गंगालाल व दशरथ चन्दयात स्यानातः गुम्ह खनेधुंकाः लिं कन्हय् कुन्हु निसें जिं स्वयंभुइ वनेगु याना । सुथय् प्यताइलय् हे जि स्वयम्भुइ वनेगु । अन मंजुश्रीया ल्यूने अमृतानन्द भिक्षुं धर्म देशना यानाच्चनीगु । कार्तिकय् जि सुथय् भिक्षु अमृतानन्दया वाखँ न्यं वनेगु, न्हिनय् वुँइ वनेगु । अनंली जिगु नुगः बुद्ध धर्मपाखे क्वसात । पुन्हिं कुन्हु छछ्वाः जा नयाः ब्रत नं च्वनेगु याना ।

छन्हु धर्मलोक भन्ते जिपिं पासापिं स्वम्हय्सित सःताः मन्सी गां च्वसं जंगलय् साप हे न्ह्यैपू अन पाःचा दु, व पाःचाय् चा तयाः माथं याये दःसा वां नं लाइ भं न्ह्यैनं पुइ, अन चा तयेत मनू दैला धकाः धाल । ध्वाका वाहाया चन्द्र, तंलाछिया जम व जि जानाः स्वम्हय्स्यां साहुतिं व ज्या मनू हयाः याना बी धया । जिमिसं मनू यंकाः ज्याला हे मकासें आःया ब्यारेकया थासं चा यंकाः समथर यानाविया ।

छन्हु डल्लुइ भिक्षुपिन्त भोजन याकूगु थासय् भोजन धुंकाः धर्म देशना नं जुल । अन अनाथ पंडितया वाखं कन । बाखं सिधये धुंकाः छलफल जूवलय् जिं “मनू धैपिं सी धुंकाः छम्ह हे जक जुयाः जन्म काइकि छम्हया तःम्ह जुयाः नं जन्म जुइफु” धकाः न्ह्यसः छुना । लिसलय् “थ्व प्रकृतिइ गुलि योजन दु धकाः न्यं, थ्व जलविन्दु गुलि दु धकाः न्यं, जिं धयावी, मनू गुलि वल गुलि वन व न्यने मत धकाः बुद्धं धयाविज्याः गु दु” धकाः बल । जिगु न्ह्यसःया लिसः मवः । जितः जा नयां नं पित्याः मलं थें जुल । अय्त्नं जिं बुद्ध दर्शण धर्म वाखंत इलं लाःतलय् वनाः न्यं वना । उपदेश न्यनाः व सफूत ब्वनाः छुं ज्ञानत दयावल । जिं “मनूतय्सं शोशण याये मज्यूग, शोशण धायेबलय् बलात्कार, चःति हायेकाः मुंका तःगु लाका कायेगु” धैगु थुयावल । बुद्ध वचन धैगु मनुखं न्ह्यागु ज्या याःसां बहुजनमा हित जुइगु ज्या यायेमाः धकाः थुल ।

व हे बुद्धवचन पालना याये कथं २००३ सालय् स्वनिगलय् ज्यापुतय्

बुँड सां याःगु उत्पातयात कयाः सः थ्वयेका । ज्यापुतय् वालीनाली स्यंकाः वियाच्वंगु दुखयात चिइके फःसा थःत धर्म लाइगु तायाः थुकिइ सना । चिकंपाय् च्वंम्ह बाबुकाजी, ज्याठायापिं कान्छा प्रजापति, सानु प्रजापति व जि नापं प्यम्ह जानाः सल्हा साहुति याना । याये फःसा ला वांलाःगु ज्या खत, अयनं यायेगु गथे धकाः जिमिसं विचाः याना । विन्ति पत्र ला न्हापा नं मेपिसं तयेधुंकुगु । उकिं आः विन्ति पत्रं मखु, फक्व मनूत मुंकाः जुजुया थाय् 'ठाडो विन्ति' याः वनेगु सल्हा जुल । लिपा दमाइ त्वाःयाम्ह सानुबाबु व लखुतिर्थया' विष्णु मुख्य यानाः जिपिं खुम्हय् सानु प्रजापति चिलावनाः जिपिं न्याम्ह ल्यन । थ्व हे जिपिं न्याम्ह जिमिगु न्हापांगु संगठन जुल । अनली जिमिगु ज्या गनं न्ह्याकेगु धकाः विचा यानावलय् थुकिया ज्या स्वैम्ह तालुकदार ववरशम्शेर धकाः सिल ।

ववलय् ववर शम्शेर न्हि न्हिं सुथय् तिंख्यलय् चाःह्यू वैगु । उकिं थःपिं नं तिंख्यलय् वनेगु क्वजित । न्हापांगु खुसिइ तिंख्यःया हेडक्वार्तरया पाःचाय् च्वनाः विन्ति याना । अनली लिपांगु खुसिइ तोप मुइकीगु चिधं तिंख्यलय् च्वनाः विन्ति याना । अन जिमित “जिं विचाः याये” धकाः धाल । अले “२ बजे छिपिं प्यम्हं जिगु ध्वाकाय् वा” धकाः हुकुम विल । जिपिं प्यम्हं थ्यने धुंकाः चन्द्रबहादुर मेजर नं थ्यन । ववरशम्शेरं चन्द्र बहादुरयात “सां बाली नाशयात धकाः हाः वयाच्वन, लिलाम मयाना ला ?” धकाः न्यन । “स्वन्हुया दुने काः मवःसा लिलाम यायेगु यानाच्वनागु दु” धकाः मेजरं खँ चाःहिकेत स्वल । अले दमाइ त्वाःया सानु बाबु दरवार हे थ्वयेक हालाविल । व हाःवलय् छुं जवाफ हे मवल । फ्यतु फ्यतुं ख्युं ख्युं धायावल । निम्ह सिपाहित तुपः ज्वनावयाः चान्हय् अन च्वने मदु धकाः जिमित लित छूवयाहल ।

स्वक्वःगु खुसिइ तिंख्यलय् वनावलय् ववरशम्शेर खरीया सिमाय् थ्यने धुंकूगु । भद्रकालिइ वःपिं मनूतय्सं थुलि मछिं मनू मुनाः छाय् वयागु धकाः जिमिके न्यन । जिमिसं विन्ति याः वयागु धकाः धयावलय् ववरशम्शेर तिंख्यः चाःहिलाः अनय् वैगु खँ कन । जिपिं भद्रकालिइ तुं च्वनाच्वना । ववरशम्शेर थःहे वयाः “उखुन्हुया खँय् वयागु खःला ?” धका न्यन । जिमिसं खः धायेवं

“छिमिगु ज्या जिं यानावीगु जुल” धका: व वन । लत्याति लिपा २००४ साल मंसीरय् कानूनी जुल । सुयां वाली सां न:सा व वस्तुं न:गु स्वया: वस्तु लिलाम याना: लिलामं व:गु ध्यवां दिगो पुलेत मगा:सा वस्तु धनीया छँ वुँ लिलाम याना: विगो पुलाब्यु धका: कानुन हे दयेकाविल ।

सये धुंकगु वा खुया: वबलय् छक्व खुँतय्सं साप दुख विल । वबलय् नं ज्यापुत छपं जुया: निक्व:तक खुँतय्त ज्वनाहया । ग्वंग:बुँइ मुसुं वहाया किसिभाइया बुँइ मोहनीवल्य् अष्टमी कुन्हु चान्हसिया १२ ता इलय् व हे गामय् च्वपिं भण्डारीतय्सं गुंगू वोरा वा खुया: यंकाच्वंवल्य् छम्ह भण्डारीयात जक ज्वनेफत । मेपिं वा दूगु वोरा हे वां छ्वया: विस्युं वन । अनंलिइ लहुतिइ सञ्चार व पुतुवार भाइचा धा:पिं निम्हय्सित ज्वनातया । अनंली वा खू वैपिं नं मदयावन ।

२००६ सालपाखे यँय् मरु गणेश ल्युनं निसें प्याफ: तक तरकारी बजार दुगु । अन छक्व: आलु धानिं धिम्न्य: थिके यात धका: आलु न्या: वइपिं जाना: फुककं खमूया आलुत ह्वलाविल । व खवर थ्यनेवं कन्हय् कुन्हु जिपिं ज्यापुत न्व: ज्वना: फौज हे च्वना: “मिहग: आलु ह्व:पिं अबुया काय् ख:सा थौं नं छक्व: ह्व: वा” धका: हाथ्या विया: फ्यतुनाच्वना । अनंली ज्यापुतय्त हिस्याइगु नं पा: जुयावल ।

थज्व:गु हे संघर्ष यायां जिपिं वना । असारया छगू सान्हिलय् न्यूनतम वेतनि कर्मचारीया सेक्रेटरी महेश्वरमानं जित: स:ता: राजनीतिया ज्ञान विल ।

२००७ सालय् छगू चान्हय् १० बजेपाखे किलाग:या धर्म नारायण वया: ‘कन्हय् एयरपोर्टय् त्रिभुवन जुजु व मोहन शम्शेरया सर्जमिन वैगु जुल, जुजुया सर्जमिन म्हव: जुल धा:सा भी राणातय् पञ्जलय् ला: वनी, उकिं त्रिभुवनया सर्जमिन बल्लायेमा:, गुलि फत उलि मनू भीसं मुंकेमा:’ धाल । जिं फक्व मनूत हयेगु वचँ विया । कन्हय् कुन्हु सुथय् न्याता इलं निसें त्वा:त्वाल्य् चा:हिला: मनुयतत खबर वी धुंका: लगमय् महेश्वरमानया छँय् वना । वइत न्ह्यव कुन्हु फिताइलय् किलाग:या धर्मनारायणं २ ताइलय् मनू

ज्वनावयाः त्रिभुवनपाखें सर्जमिन वल्लाके माल धकाः धाः वल जिं नं त्वाःत्वाः
 चाःहिलावये धुन छु यायेगु धकाः धया । वय्कलं मेगु छुं धाये म्वाः इन्कलाव
 जक धा, मेगु छुं धाये मते धकाः स्यन । जिपिं जा नयाः एयरपोर्तय् वना ।
 अन ला धुमधाम हे जुल । अनं लिहाँ वयावलय् थ्व हे रत्नपार्कय्, दुवातय् मत
 स्यानाः चन्द्र बहादुरं सर्जमिनय् वनाः वःपिन्त धीचां (कोर्वा) दायाच्चना । अनं
 लिहाँ वयाः तुकुचा जुकाः नारायणहितिपाखें छैय् वया ।

अनंली किसान संघ चायेकेगु खँ जुल । दवाई त्वाःया सानु बाबु व
 लखुतिर्थया विष्णु संघय् च्वने मखु धकाः चिलावन । उपिं सा लिलाम मजूतलय्
 जक नापं च्वन । अखिल नेपाल संघ चायेकावलय् जि नाति महर्जन, जुजुभाइ,
 संतुमान, महेश्वरमान, बाबुकाजी, ककादाई, शम्भुराम व मेपि निम्हस्या नां
 ल्वमन, गुम्ह यानाः कमिटि गठन याना । सा मीत व खुँ ज्वनेत सनापिं
 मध्यय् जि व चिकंपाय् बाबुकाजी जर थ्व कामितिइ दुगु । उकिसं सुं हे
 ज्यापुतय्सं म्हमस्यूम्ह शम्भुराम सभापति जुल । ववलय् तक जिमिसं राजनीति
 धैगु मयूनिगु । जिमिसं शम्भुरामयात ब्वने सःम्ह खँ ल्हाये सःम्ह जूगुलिं
 सभापति दयेकागु । अय्ं कन्हय् कुन्हु हे सुथय् रामेश्वर, रामबहादुर व नां
 मस्यूपिं प्यम्ह न्याम्हति मनुतय्सं “नातिया संगठनय् ज्यापु नं मखुम्ह संगठन
 यानावःम्ह नं मखुम्ह मनु छाया ? जिपिं ला नातियात सिवें मेपिन्त हनी
 मखुका” धकाः कमिटिइ विरोध यात । उकिइ मध्यय् भचा ब्वने च्वयेसःम्ह
 धैगु ब्रम्ह त्वाःया रामेश्वर छम्ह । अनंली शम्भुरामयात त्वःतकाः जितः हे
 सर्वसम्मतिं सभापति चयन यात । सेक्रेतरि ल्ययेगु जिम्मा जितः हे विल । जिं
 जितः राजनीति स्यनीम्ह महेश्वरमानयात ल्यया ।

तुलिसलाल अमात्ययात भारतया मोतिहार जेलय् कुंगु सियाः जवाहरलाल
 नेपालय् वःवलय् जिगु नेतृत्वय् अखिल नेपाल किसान संघं वइत हाकू धवाँय्
 क्यनेगु ज्या जुल । ज्याथाय् च्वंम्ह बरेचा महर्जन व केवलपुरया छम्ह
 ब्रम्हुयात नं ज्वन । प्यन्हु कुनाः उमित त्वःताविल ।

२००८ साल वैशाख १७ गते कुन्हु आःया रंगशालाय् प्राप्तिय कमिटिया

गठन यानाः शाखा नं चायेका । थुगु कमिटिइ लुभुयापिं गोपाल प्रसाद, राम थ्याउला, बाबुकाजी, जुजुभाइ, महेश्वरयात व सभापतिइ जि नातियात हे ल्यल । वबलय् जिल्ला कमिति धकाः ब्यागलं कमिटि मस्वनानीगु । थ्व हे प्रान्तिय कमितिं ज्या यानाचवनागु ।

२००९ साल भाद्रया अन्त्यपाखें बुरांख्यलय् तःजिगु सम्मेलन जुल । न्यान्हु तक जूगु उगु सम्मेलनं नं जितः हे सभापति ल्यल । थ्व हे कमितिं वालाजु औद्योगिक क्षेत्रया लागिं म्हवः मुआब्जां बुँ अधिकरण यायेत्यंबलय् विरोध यानागुलिं याकथुंवा आई.जी.पी. वयाः जिमित ज्वनायंकाः पकना ज्वः थ्यंकाः त्वःताबिल । लिपा मुआब्जाय् छुं ध्यवा अप्वेयेकाबिल ।

इचंगु नारायण थानया ध्वलंगे खोलाया लः सरकारं सहरय् हयेत स्वःबलय् व लः सहरय् हःसा अनया आपालं बुँ सुख्खा जुइगु जूगुलिं उकियात कयाः नं थ्व हे किसान संघ विरोध याना । थौ तक नं लः पनातयागु दनि ।

बृतिश एक्वेसीया लागिं लैनचोरय् जग्गा अधिकरण याःबलय् नं विरोध यानाः मुआब्जा उप्वः याकां त्वःता ।

भोटेवहाल क्वसं खिधलय् हँसमानजुं मोहियात छुं हे सहुलियत मब्बूसे मोहि नं ज्या यानाचवंगु जग्गाय् थःम्हं छें दनेत्यंबलय् नं थ्व हे संगठनं जग नापं हे फाता पुइकाविया । लिपा मोहितय्त छेंय् सःताः भतीचा ध्यवा वियाः छ्यायेफाये यानाछुवल ।

लसकःनिइ च्वंम्ह भुइचां ज्यानाचवंगु सोल्ती न्ह्यःनेया वाःह रोपनि जग्गाय् मुद्दा जूवल्य् वडा गुर्जु बन्धक वियाः पाः तयातःगु थासय् तक नं थ्व हे संघया न्हय्सः मनूत वनाः भिंनीपी बुइ घौछि तक वा लयाः ज्वनावया । लिपा मोहिं हे मुद्दा नं त्याकल ।

रकमियात कयाः मेथाय् पहाडय् व तराइपाखे गय् गथे जू धकाः जिं बांलाक मस्यु । अयनं थ्व स्वनिगलय् सामन्ततय्सं मोहितय्त गुलि तक दुख ब्यू धकाः जिं बांलाक स्यू । ज्यापुतय्सं वा कुत पुलाः जक्र मगाः । रकमि

धालकि सामन्ततयत् छुं जुलकि मोहित वनाः ज्या याना बी माःगु । तःसिं नं धाःथें मयात धाःसा बुँ तकं लाका कयाबीगु । स्युचा तः वनेगु, मोहनीवल्य ज्या याः वनेमाःगु हे रकमि जुयाविल । लिपा कांग्रेस सरकारया पालय् थ्व रकमि खारेज जुल ।

राणाकालय् छपी बुँइ सर्वा धकाः ३०पाथीतकं वा कयाः ज्यापुतयत् दुख वियातल । सर्वा धकाः न्यागू पाथी जाकिइ छगू पाथी जक वा ल्वाक छ्याये दु । थ्व अन्याय जुल धकाः प्रस्ताव तःपिं लुभु सिंसिनरीया गोपाल प्रसाद व पद्मबहादुर खः । कांग्रेस सरकारया पालय् हे थ्व हे अखिल नेपाल किसान संघं माग तयावल्य सर्वा जाकि छमुरि वा छमुरी जक यानाविल ।

राणाकालय् तिर्जा धकाः जागीरदारतयत् ध्यवाया पलेसा वा बीगु यानातःगु । जागीरदारं वजाः भाःकथं ध्यवा नं कायेफु बाय् व तिर्जा मेपिन्त मी नं फु । व तिर्जा ज्वनाःवःम्हेसित वं गन धाल ज्यापुं अन हे वा तः वनेमाःगु । कांग्रेसया पालय् हे तिर्जायात माल सरह यानाः १ मुरि मालय् प्यतकाया दरं पुलेगु व्यवस्था जुल ।

यँया ज्यापुतयत् बृतिश एम्बेसिइ छुं ज्या यायेमाल कि ज्वनायंकाः ज्या याकीगु । ज्यापुतय् न्ह्यागु ज्या दःसां त्वतीगु मखु । २००७ साल तक नेपालय् बृतिश एम्बेसी सिवें मेगु छुं एम्बेसि मदुनिगु । २००७ साल लिपा ज्यापुतयत् ज्वनाः ज्या याकेगु दिनावन ।

बुँइ नं न्हापा वा हे पुलेमाः । स्वनिगः दुनेया सरकारी गुथिया लागिं वा त्रिपुरेश्वरय् व मेगु सरकारी बुँया तिरो फुक्कं धान गोदामय् जिन्सी हे पुलेमाःगु । धान गोदाम थौं तक नं ल्यनाच्चंगु हे दनिं । लिपा वा हे पुलेमाःगु प्रथा खारेज यानाः १ मुरिया प्यतका दरं पुलेगु व्यवस्था जुल । आखिरय् मालपोत सरह जक पूसां गात ।

वबलय् बोसि न्वल धैगु रकमि नं दूगु । चार कोस जंगलय् वनाः सिं फायाः हयेमाःगु । छगू न्वलया बुं १०-१५पी वियातैगु । वा वालि पुलाः नं

चार कोस जंगल्य वनाः सिं दयेकः वनेमाःगु । जंगल्य वनाः रकमि पुले मफत धाःसा बुँ हे नं लिलाम यानादीगु ।

उकिसं वालान्वल धकाः जंगल्य वनाः दयेकूगु सिंयात भिमफेदीतक हया बीमाःगु । भीमफेदिं निसं येँयूतक मेम्हस्यां हे हया बी माःगु ।

सिंकःमितय्सं न्वलया ज्याय् राणा सरकारय् दकःमि बाय् सिंकःमिं जग्गाय् ज्याः यानागु रकमि धकाः थुलि धकाः क्वछिनातःगु दैगु । क्वछिना तः कथं ज्या याः वने माःगु । रकमि पुले मफत धाःसा जग्गा लिलाम यानावीगु ।

घाँसि न्वलतय् ज्या जुजुतय् किसि वा पशुतय् लागिं घाँय् दच्छिया लागिं थुलि भारि धकाः क्वछिना तःकथं वी हयेगु । क्वलियतकथं घाँय् तये हये मफःसा ज्या यानाः नयावयाच्चंगु बुँ हे लिलाम यानाबीगु ।

त्रिशुलिया गन्दी खारय् राणातय् अँया क्यब दूगु । अन अं सलकि अनया ज्यापुतय्सं रकमि धयाथें हे थन वयाः अँ तये हये माः ।

न्हापा सरकारं व सामन्तितय्सं थःत माःगु सुख व सुविधा, थन तक कि सिन्का छपुतक नं रकमिया नामं ज्यापूतय्गु हिचःति त्वनाविल । प्रजातन्त्र बहाली जुइ धुंकाः थज्वःगु नाजायज रकमि खारेज जुल ।

गथे माउतें शक्तिशालीम्ह किसियात थःगु बसय् तयातै अथे हे मुट्ठीभर सामन्तितय्सं देशया सय्कडा ९ प्रतिशत जनतातय् तयाःगु शोशणया विरुद्धय् छप्पं जुइत अखिल नेपाल संघ चायेकागु जुल । २००४ सालय् सां बाली नःगु विरुद्धय् ज्यापुत छप्पं जुयाः स्वंगु थुगु संगठनपाखें त्वःतातःपिं सातय् लिलाम, किसिम अनुसार तिरो कायम, एयरपोर्टय् जुजु त्रिभुवनया पक्षय् सर्जमिन थें ज्वःगु ज्या यानागु जल । २००७ सालय् पार्टी सिस्तम वयेधुंकाः अखिल नेपाल किसान संघया स्वनिगलय् शाखा चायेकाः जि नाति महर्जनं सभापति जुयाः ज्या नं यानागु जुल ।

नाति महर्जन

नाति महर्जन

बुद्ध धर्म प्रभावित जुया: 'अन्याय सह यायेगु नं अन्यायी जुइगु खः' धैगु मूलमन्त्र ज्वना: जीवन न्ह्याकाच्चनादीम्ह नाति महर्जन थःगु ल्याय्म्ह कालयाम्ह अन्याय विरुद्धया योद्धा खः । थःम्हं सःथें मसःथें तत्कालीन राजनीतिइ संलग्न जुयादीम्ह नाति महर्जन २००४ सालय् नीस्वंगु अखिल नेपाल किसान संघया संस्थापक अध्यक्ष खः, गू संगठनयात 'न्ह्याकेगु इवल्य्

वय्कलं ज्यापु जातीया विरुद्धय् संपिनि विरोधय् आपालं संघर्ष यानादिल । श्व क्रम थ्यं मथ्यं च्येदैया वैसय् नं छूगु मनुनि ।

ज्यापु महागुथीया संस्थापक नायः वय्कलं ज्यापु जातियात न्हंकेत स्वःपिनि विरुद्ध थौं तक नं छाति धस्वाकाः प्रतिकार यानाच्चनादीगु दनि ।

नेवाः एकता मदयेकं नेवाः समाज च्वमन्ह्याःइगु धारणा घानाः च्वयादीगु नाति महर्जन भिम्ह जक ज्याथः ज्यापुत जाःसां ज्यापु जाति दुनेया संकुचीत भावना व जातपातया छुवाछुट न्हंके फइगु व थी थी नेवाः जातिया वयोवृद्ध जाःसा नेवाःतय् दथुइया छुवाछुट न्हंकाः नेवाः छधी जुइफैगु खँय् विश्वस्त जूसें थौंतक नं सना हे च्वनादीगु दनि वय्कः ।

थःगु संघर्षया हे इवल्य् नेवाःतय् थःगु वास्ताविकता थूइकावीगु कुतलय् नेवाः समाज व इतिहासयात 'अपरेशन' यानादीगु इवल्य् पिदंगु खः श्व वय्कःया कृति 'स्वनिगःया जाति, संस्कृति व इतिहासयात दुवालाबलय्' ।

□ अनूप सिं सुवाल